

ABLO *krant*

DRIEMAANDELIJKS INFORMATIEBLAD VAN HET AKTIEKOMITEE TER BEVEILIGING VAN
HET LEEFMILIEU OP LINKER OEVER, EN HET WAASLAND.

VIERDE JAARGANG - nr.12
Driemaandelijks - nr. 2 '77

Jaarabonnement : 60 fr.
Los nummer : 20 fr.

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER : A.B.L.L.O. vzw. p/a Het Centrum
Markt 40 2700 St.-Niklaas

Bezorgdheid om Meerdonkse krek

Bij het aktiekomitee ter bescherming van het leefmilieu op de Linker-Oever is grote ongerustheid ontstaan over twee krek in het noorden van het Waasland, m.n. St.-Jacobsgat en Panneweel te Meerdonk.

Recent wetenschappelijk onderzoek door de Universiteit Gent en een inventarisatie door de Universiteit Leuven hebben aangetoond dat deze krek uiterst waardevol zijn. Het onderzoek heeft de systematiek en de ecologie van deze krek vermeldt in het verslag van het St.-Jacobsgat en Panneweel, voor een groot deel in de bodem waar het fossiele materiaal in de bodem plaatselijk waardevol is en zijn voortzetting vindt in de bodem. Het onderzoek heeft niet alleen de betekenis van deze zeer zeldzame levensgemeenschap, maar ook van een van de meest belangrijke buffer in de waterhuishouding van het Waasland, maar ook van een van de meest kostbare archieven van de vegetatiegeschiedenis en zelfs van de gehele geomorfologische opbouw van het polderlandschap tussen Westerschelde en Vlaamse zandstreek, een probleem waaromtrent ook in de aardrijkskundige wereld steeds weer deining is ontstaan. Als zodanig moet het St.-Jacobsgat als een van de meest imposante natuurmonumenten van de Oostvlaamse polder, en in het bijzonder zijn drijftilvegetaties als uiterst waardevol en onvervangbaar worden beschouwd.

Beide krek nu zijn bedreigt door de voorgenomen aanleg van een « ringweg » rond de krek om een betere toegankelijkheid voor de vissers te bevorderen en door de bouw van ontelbare vissershuisjes die onvermijdelijk het gevolg zal zijn van de aanleg van deze weg.

De aanbesteding voor de aanleg van de weg zou in de loop van dit jaar door het provinciebestuur van Oost-Vlaanderen worden uitgeschreven. ABLO dringt er bij de bevoegde overheid op aan af te zien van deze voorgenomen aanbesteding.

Natuurbeschermingsverenigingen willen krekcomplex te Meerdonk

GEKLASSEERD

OP

10.5.77 !

IN DIT NUMMER : GEEN LUCHTHAVEN GEWENST IN HET WAASLAND !

INHOUDSTAFEL:

- inhoud en medewerkers p. 12
- voorwoord p. 33
- enige bedenkingen omtrent de cultuurhistoriek, de biologie en de ekologie van het land van waas naar aanleiding van de ruilverkavelingsplannen p. 44
- Sint-Jakobsgat en Panneweel te Meerdonk : zeer waardevol maar niet zo bekend p. 68
- foto's n.a.v. een kreekwandeling en
- Avifauna van de kreken te Meerdonk p. 13
- Kaart van het krekengebied p. 20
- Te verwachten invloed van onderhouds- of revalidatiewerken p. 22
- Flora en vegetatie van het Panneweel p. 22
- Botanische waardering van het Sint-Jakobsgat p. 23
- Beheer p. 27
- Enige kommentaar op het voorstel om te Kallo een luchthaven aan te leggen p. 30

MET DE MEDEWERKING VAN :

- Hubert David
- Luk De Jong
- Mark De Jong
- Roel De Jong
- Mevr. De Meurichy
- Jan Dhollander
- Mark Leten
- Sylvain Lockefer
- Jozef Oelbrandt
- Marcel Oelbrandt
- Erik Rombaut
- Frans Smet
- Miet Smet
- Hugo Van Landeghem

met dank aan de Wielewaal-jongeren Waasland

Opname van teksten uit ABLLO-krant is toegelaten, mits bronvermelding.

VOORWOORD

Dat het Waasland nog mooie plekjes kent is niemand onbekend. In deze ABLLO-krant belichten we de klasseringsaanvraag voor het krekengebied met Sint-Jakobsgat en Panneweel in Meerdonk. Deze kreken zijn als uniek te beschouwen. Daarom verstrekte onze vereniging ook een persmededeling op 17.2.77, verschenen in onze vorige krant, waarin gevraagd werd alle uitbreiding als rekreatieterrein voor vissers stop te zetten. Het is dan ook verheugend dat de Wielewaal-jongeren en de Jeugdbond voor Natuurbeleving en Natuurbehoud scherp protesteerden tegen de geplande baggerwerken en voor een definitieve klassering ijveren.

Het mag ons ook niet ontgaan dat dit krekengebied in de groots geplande ruilverkaveling van de Wase landbouwgrond valt. Vandaar het eerste artikel in deze krant dat het Wase landschap biologisch, cultuurhistorisch en ekologisch wil situeren in het geheel van de ruilverkaveling. We komen dan ook in het volgend nummer van onze krant uitgebreid terug op de geplande ruilverkaveling, o.a. met een verslag over de voordracht van de heer S. Algra, van de Stichting Natuur en Milieu in Nederland, over " Ruilverkaveling en Landschapszorg " - ingericht door ABLLO - voor alle Wase mandatarissen, landbouwersgroeperingen, milieuverenigingen en de pers.

Tenslotte bevat dit nummer onze stellingname tegen een mogelijke luchthaven in Kallo. Nog onlangs werd in de Gewestelijke Economische Raad voor Vlaanderen over een nieuwe studie gesproken voor inplanting van een luchthaven in het Waasland. Men blijft dus het Waasland viseren. Zelfs na Waasmunster en Bazel hebben sommigen de les nog niet geleerd. De Waaslanders zullen eens te meer hun landschap en milieu moeten behoeden !

de redactie.

ENIGE BEDENKINGEN OMTRENT DE KULTUURHISTORIEK, DE BIOLOGIE EN DE EKOLOGIE VAN HET LAND VAN WAAS NAAR AANLEIDING VAN DE RUILVERKAVELINGSPLANNEN.

Inleiding : "Ruilverkaveling" roept bij velen het beeld op van een kaalgekapt landschap, zeer grote akkers en lijnrechte afwateringssloten, kortom een totaal open landschap (wijdse horizonten). Het resultaat van een ruilverkaveling is een totale "herinrichting" van een historisch gegroeid complex.

Punt 1 :

Het Waasland, en dan voornamelijk het houtland ten zuiden van de kustweg, is een schoolvoorbeeld van een historisch gegroeid kultuurlandschap. In feite is de bodem arm. Hij bestaat uit kwartair zand dat is ingewaaid (Ijstijden) en kwam te liggen op een tertiaire min of meer kalkhoudende, zandlemige ondergrond. Pachters begonnen de bewerking van de bijna vierkantige perceeltjes steeds van het midden uit, eerst met de spade en later met de ploeg. De grond werd naar het midden van de akker toegeschept en rondom groef men diepe grachten, dikwijls tot in de vruchtbare zandleem. Deze grachten stonden in voor de ontwatering van dit oorspronkelijk waterzieke gebied; de grond eruit werd op het land gegooid en was dus een soort bemesting. Het resultaat van dit alles was een bol- of koepelvormige akker. Als waterzuigers en houtleveranciers(klompen) werden dan nog Kanadapopulieren langs de grachtkanten geplant. Bolle kasseiweggetjes en kleine hoefetjes rondten het geheel af en het Waasland van Boerke Naas was geboren. Het aantal akkers wordt op 35.000 geschat met een opp. van ong. 20.000 ha. De gemiddelde opp. is dus iets meer dan 0,5 ha. Het Waasland had dus een totaal gesloten landschap.

De natuur heeft zich in dit landschap ingepast en verschillende plant- en diersoorten vonden er een geschikte levensruimte(biotoop). Altijd bleven er hoekjes wegberm, beek-kanten en zompige moerasgebiedjes ongebruikt door de mens. Sommige waren te moeilijk bereikbaar, andere te nat of te droog, weer andere te steil of zelfs behekst. Juist op deze plaatsen konden zich zeer interessante en aan dat extreem milieu aangepaste levensgemeenschappen ontwikkelen.

Zulk historisch gegroeide kultuurlandschappen zijn om diverse redenen erg waardevol :

- kulturhistorisch belang waar we niet verder op ingaan
 - deze landschappen zijn dikwijls erg esthetisch en rustgevend, hetgeen de boer die er op moet werken niet direkt zal opvallen, maar wel de stadsmus die 't wandelen nog niet is verleerd.
 - zulke landschappen zijn dikwijls zeer goed gestabiliseerd, in evenwicht doordat zeer regelmatig en op gezette tijden dezelfde handelingen werden uitgevoerd, en dit op vrij kleine schaal omdat de gereedschappen grootscheepse aanpak onmogelijk maakten : maaien, knotten, oogsten, grachten reinigen, plaggen, e.d.
- De bepaalde plant- en diersoorten die dit kunnen verdragen zoeken deze milieus op. In andere kultuurland-

schappen met weer andere werkzaamheden op totaal andere bodems (vb polders, kempense heiden) gingen zich weer andere soorten installeren. Op deze manier zorgde de mens voor DIVERSITEIT in zijn milieu. Dit is nog altijd duidelijk als je door de geografische streken van België reist.

Verschillende streken eisten van de mens verschillende handelingen om in zijn levensonderhoud te voorzien, waarop de natuur verschillend reageerde door het bevoordelen en elimineren van bepaalde organismen.

Besluit: Kultuurlandschappen zijn kleinschalig gevarieerd, door de beperkte middelen van de mens en door de variabiliteit van het te bewerken milieu.

Punt 2 :

Het blijkt dat onze moderne landbouwbedrijven in konflikt komen met de historisch gegroeide structuur van dit kort beschreven kultuurlandschap. De kleinschaligheid staat de recente ontwikkelingen in de landbouw van het Waasland in de weg. Schaalvergroting, grondverbetering, ontwatering, ontsluiting en specialisatie hebben vaak noodlottige gevolgen en leiden tot één zelfde kaal landschapstype zowel in de polders als in de kempen als in de Vlaamse Ardennen als in het Waasland en elders. Het gevolg is een schrikwekkende VERVLAKKING en VERARMING, waarmee we bij de kern van het probleem, gezien uit ekologisch oogpunt, zijn gekomen.

Algemeen kan men stellen dat door het gebruik van dezelfde technieken op alle grondtypes en in alle milieus, eventueel eerst aangepast om de technieken te kunnen toepassen, die organismen die om een extreem milieu vragen eerst zullen dood gaan. Ieder levend organisme heeft een levensoptimum. Dit is het geheel van milieufactoren waarbij die soort zich maximaal kan ontplooiën. Voor sommige soorten ligt dit optimum zeer extreem: bijvoorbeeld planten uit het hoogveen die een zure, voedselarme omgeving vragen; bij deze planten horen dan weer bepaalde diersoorten die samen een levensgemeenschap opbouwen met een zeer extreem optimum. De geringste toevoer van kunstmest kan op deze gemeenschap noodlottige gevolgen hebben omdat het tolerantievermogen overschreden wordt.

De mens heeft gedurende eeuwen toestanden bestreden : dijkenbouw tegen overstromingen, bevoeiingssystemen tegen droogte, maar nooit op die schaal dat er geen gebieden aan ontsnapt. Het is vooral hier dat een ruilverkaveling gevaarlijk is (zie verder).

Door chemische bemesting gaat de hele gamma van voedselarme naar voedselrijke milieus verdwijnen en samen met hen de eraan verbonden planten en dieren. Wat overblijft is een reeks algemene en moeilijk te verdelgen "onkruiden" en "ongedierte" die hun levensoptimum juist in deze voedselrijke milieus hebben. Zo kunnen we het meemaken dat ongeveer de helft van onze flora thans bedreigd wordt omdat subtiele voedselarme milieus verdwijnen en vervangen worden door banale voedselrijke milieus.

Het argument dat waar een plantje verdwijnt er wel weer een ander zal komen gaat dus slechts in zoverre op dat het vervangplantje overal hetzelfde is : we kennen ze allemaal : raai-grassen, beemdgrassen, herderstasje, kamille, klein hoefblad, kruipende boterbloem, brandnetel en vele andere. Om nog kievitsbloem, korenbloem, orchideeën, bolderik, gele ganzenbloem e.a. te vinden moeten we al een ommetje maken.

Besluit: de variabiliteit van het milieu wordt steeds meer aangetast zodat de eraan gebonden levensgemeenschappen verdwijnen.

Punt 3 :

Naast andere factoren zoals lucht- en waterverontreiniging, verstedelijking en misbruik van chemische bestrijdingsmiddelen is de Ruilverkaveling één van de grootste ekologische rampen die een kultuurlandschap kan overkomen, tenminste op de manier zoals ze tot nog toe werd uitgevoerd.

Bij een ruilverkaveling wordt een landschap opnieuw ingericht. Een ruilverkaveling dient enkel de landbouw. Het landschap wordt geëffend, gedraineerd en daarna opnieuw in percelen gedeeld, geen rekening houdend met de bestaande grenzen. Daardoor resulteerde het omzeggens altijd in een onverantwoorde kaalkapping en daardoor werden ook alle godvergeten hoekjes (zie hoger) opgenomen in het produktieareaal. Men traceerde wegen en waterwegen (liefst zo recht mogelijk) en plantte erlangs in het beste geval wat boompjes. Een paar essentiële dingen worden hier uit het oog verloren :

1. Het uitsparen en eventueel aanvullen van een aantal houtwallen (= gordels van inheems struikgewas - meidoorn, wilg- en bomen - es, els) met bijhorende kruidflora; of het uitsparen van boomgroepen en struwelen. Voor de natuur is dit tientallen jaren werk gespaard. De rijkdom van zulke milieus is zeer omvangrijk. Het belang als broed- en schuilplaats voor allerlei knaagdieren, vogels en wild is erg fundamenteel.
2. Door de werken massaal en overaleen grote oppervlakte tegelijk uit te voeren geeft men de natuur geen tijd zich te verdedigen. Wijkplaatsen (zie 1.) zijn er niet (meer) en alles gaat er aan. Een gegroeid stabiel kultuurlandschap wordt helemaal overhoop gehaald, aan alles wordt geraakt. Naderhand moet alles weer opgebouwd worden, tenzij men voldoende spaarde. Immers, de organismen kunnen in deze groene banden overleven en zich bij weergekeerde rust weer verspreiden. Om te weten wát men best spaart moet men specialisten raadplegen.
3. Voor de natuur noch voor de mens zelf mag men bruuske overgangen van een gesloten naar een open landschap toelaten. Een kaal Waasland zal het Waasland niet meer zijn. Naast de uitgespaarde houtwallen zou men in het Waasland moeten kunnen komen tot een beplanting met populieren langsheen alle wegen en wateringen,

zodat het gesloten karakter zeker behouden blijft. Daartoe is nodig dat langsheen al deze wegen een strook eigendom blijft (wordt) van de overheid. Voor de exploitatie van het hout zouden een privéfirma kunnen aanspreken of oprichten. Zij zou dan in samenspraak met ekologen en landschapsarchitecten over de te volgen werkwijze moeten redeneren. Trouwens, voor bepaalde teelten is de aanleg van een groen windscherm noodzakelijk.

4. Verspreid in het landschap, op een wat grotere afstand van elkaar, moeten totale rustgebieden worden opgericht als reservaat.

BESLUIT: Ons land is veel te klein om aan alle gebieden een enig en eigen statuut toe te kennen. Vele gebieden moeten verschillende functies tegelijk vervullen. Bij ons is het onmogelijk om een natuurgebied en landschapsgebied uit elkaar te rafelen. Er moeten kompromissen gesloten worden en dat is zeker geen kaalkapping.

Een beleidsvisie die strikt nodig is, is dat de landbouw zich op een genuanceerde wijze moet inpassen in een ontwikkeling waarbij naast de voedselproductie ook het landschapsbeheer een doelstelling wordt, en dit zonder dat de landbouwers zich museumboeren gaan voelen. Er zijn een hele reeks gebieden te behouden (duinen, schorren, polders, kreken, bossen, venen en heiden) om te voldoen aan een maatschappelijk noodzakelijke, zo groot mogelijke biologische, landschappelijke en rekreatieve VERSCHEIDENHEID, opdat het platteland geen verlengde van de stad zou worden.

geraadpleegde bronnen :

- Westhoff e.a. Wilde planten deel I
- Ameryckx, J. De Bodem (in Twintig eeuwen Vlaanderen)
- Nijhoff, P. Bedilzucht of landschapsbehoud? De toekomst van onze waardevolle kultuurlandschappen. (Natuur en Landschap)

SINT-JAKOBSGAT EN PANNEWEEL TE MEERDONK :

ZEER WAARDEVOL MAAR NIET ZO BEKEND.

Er rest ons, Belgen, steeds minder van het wijdse polderlandschap dat ooit werd gevormd door de getijdenbeweging van de Beneden-Schelde. Het oostelijk deel van deze polders staat regelmatig in het middelpunt van de belangstelling - al zijn de redenen voor al deze aandacht meestal niet zo opwekkend. Met deze tekst willen we echter de aandacht vestigen op de westelijke helft, met name het poldergebied tussen Meerdonk en Sint-Gillis. In tegenstelling tot de Kieldrechtse Kreek en omgeving, is de natuurwetenschappelijke waarde van deze streek nog zeer onvoldoende gekend en daaraan moet dringend wat worden gedaan : natuurlijke eenheden als het krekensysteem van het Sint-Jacobsgat (beter gekend als de Geul) en het Panneweel verdienen immers te worden gerangschikt onder de rijkste natuurgebieden van Oost-Vlaanderen.

De benaming "polder" is voor dit gebied misschien minder op zijn plaats, want het wijkt zowel historisch als geomorfologisch en biologisch sterk af van de eigenlijke polders rond Kallo en Doel. Het is immers pas veel later als zodanig ontstaan, toen in de 16e eeuw het zich tot hier uitstrekkende lage zand- en veenlandschap tengevolge van (deels opzettelijke) dijkdoorbraken door het brakke Scheldewater werd overspoeld. Eb en vloed deponeerden een dun pakket klei, maar op de plaatsen waar stroomgeulen waren uitgeslepen kwam een veel sterker ge-diversifieerd bodempatroon tot stand, waarbij over korte afstanden klei, zand of veen naast elkaar kunnen dagzomen. Plaatselijk bleven ook zandige opduikingen bestaan, onberoerd door het Scheldewater (cfr. de "donken" waarop Meerdonk en ook Kieldrecht zijn gegrondvest).

Later werd de streek stukje bij beetje weer ingepolderd waarbij de oude stroomgeulen als grillige krekens in het landschap achterbleven. Door incidentele nieuwe dijkdoorbraken ontstonden de "welen", ronde diepe plassen langs de dijk. Bij de herstelling van de dijk werd die meestal met een boogje rond de nieuwe weel aangelegd, een breekpunt in het overigens meestal zeer rechtlijnige landschap. De diversiteit in bodemstructuur en vochtigheid bleef doorwerken toen het land opnieuw werd ontgonnen. In tegenstelling tot de echte polders vind je hier dan ook een veel minder monotoon en kaal landschap. Overal breken krekens, welen en rietmoerasjes het geometrische kavelpatroon, de vele weilanden op overwegend zandige gronden worden afgezoomd met soms eeuwenoude knotwilgen, terwijl populieren en wilgen in rijen op de dijken of als bosjes in de polder het besloten karakter van het landschap nog versterken. Langs de Kreekdijk liggen nog enige hakhoutbosjes van eik, berk en es op vochtige zandbodems, waarvan er één het Panneweel insluit, een, uit natuurwetenschappelijk standpunt, uniek laagveenplasje.

De betitteling "uniek" kunnen wij nog meer delen van het krekengebied toebedelen. Het Sint-Jakobsgat - een benaming die we vanaf nu zullen hanteren om het ganse krekensysteem aan te duiden - is namelijk de enige overgebleven kreek in het Scheldebekken die bijna volledig is omgeven door min of meer voedselarme zandgronden en (nog) niet (zoals de Meerdonkse krekensystemen) door uitbaggerings- of ontzandingswerkzaamheden is vernield. Hierdoor kan langs deze kreek een gradiënt ontstaan tussen relatief voedselarme zand- en veenbodems en voedselrijk, oorspronkelijk enigszins brak water, waarbij ook het voedselarme, opwellende grondwater een belangrijke rol speelt. Dergelijke gradiëntsituaties zijn bekend om hun rijkdom aan speciale planten en vegetaties.

Botanische waardering

Gezien de vegetatie van het krekengebied onderwerp is van een studie door enkele plantkundigen van de RUG en een voorlopige evaluatie (die eigenlijk slechts de kreek zelf behelst) van hun kant aan onze tekst werd toegevoegd, kunnen wij volstaan met een algemene beschrijving waarbij iets uitgebreider aandacht zal worden besteed aan flora en vegetatie van het Panneveel.

Het Sint-Jakobsgat is een ondiepe kreek met een zeer dikke sliblaag. Tengevolge van het niet zo voedselrijke en weinig brakke water en de invloed van de kwel, ontwikkelen zich boven deze weke sliblaag drijftilvegetaties die op en neer gaan met de waterstand. Deze vegetaties bestaan voornamelijk uit dotten van cyperzegge en waterzuring, waarop zich bij stijgende ouderdom dan andere soorten gaan vestigen als riet en kleine lisdodde. Gezien het drijvend karakter van deze begroeiing, geraakt het milieu steeds meer geïsoleerd van het kreekwater naarmate het pakket organisch materiaal dikker wordt. Het milieu wordt minder voedselrijk, wat een paar veenmossoorten de gelegenheid biedt om zich te vestigen en door hun massale ontwikkeling de zuurtegraad van een dergelijke drijftil sterk te verhogen. Het riet dat tamelijk voedselrijke omstandigheden preferert, krijgt minder ontwikkelingskansen ten gunste van de zuurminnende soorten als varens, grassen, zeggen en mossen. Deze "veenmosrietlanden" krijgen dan vrij snel een zeer eigenaardig karakter, nl. een ijl rietveld met zeer veel mossen (veenmossoorten, rood viltmos, sikkelmos, puntmos, en enkele zeldzame levermossen), varens(wijfjesvaren, smalle stekelvaron, en de zeer zeldzame kamvaren), hennegras, kamperfoelie, waternavel en, indien niet meer wordt gemaaid, ook opslag van ruwe en zachte berk. Dat maaien is zeer belangrijk, zoniet ontstaat direct na de verlanding reeds een moerasbos of gaat de vegetatie vlug verzuigen - dan krijg je dingen als leverkruid en brandnetels - door ontbinding van het goed doorluchte pakket dode rietstengels dat jaarlijks wordt geproduceerd. Eens een veenmosdek aanwezig gaat dit verruigingsproces veel langzamer maar kan soms optreden ten gevolge van verstoring door muskusratten.

Deze veenmosrietlanden wegen het zwaarste door bij de waardering van de kreek. Zij zijn immers in België slechts te vinden op een paar plaatsen langs de kreek in de Scheldepolders waar hun totale oppervlakte dan nog hoogstens een paar ha. bedraagt. In het Panneweel komt een afwijkend type voor waarvan, voorzover ons bekend, in België geen equivalent bestaat. Hier nemen in de verlanding vooral wateraardbei (één van de weinige groeiplaatsen buiten de Kempen en de Ardennen), galigaan (uiterst zeldzaam in gans België) en puntmos (*Calliergonella cuspidata*) een belangrijke plaats in, in de successie gevolgd door veenmossen, haarmos, hennegras, kamvaren, moerasvaren en andere soorten van het veenmosrietland, terwijl riet, eigenaardig genoeg, kwasi volledig ontbreekt. Een ander verschilpunt is dat deze drijftilvegetatie zich zonder bemaaiing heeft ontwikkeld (en momenteel dan ook veel opslag van berken en elsen vertoont). Dit afwijkend karakter hangt waarschijnlijk samen met de ontstaansgeschiedenis van het Panneweel dat geen kreekrest of weel is, maar gelegen is op één van de voormelde zandige opduikingen in de Turfbankenpolder. Het plasje is duidelijk anthropogeen van oorsprong en kan misschien in verband worden gebracht met de oude turfwinningen in dit gebied. Anderzijds zou het ook kunnen ontstaan zijn als zandwinningsput bij de konstruktie van de aangrenzende Krekeldijk, die ook zeer zandig is. De aanwezigheid van galigaan, wateraardbei en waterviolier (vroeger ook lidstengel) wijst op een oorspronkelijk mesotroof milieu, waarin deze plas overeenkomst vertoont met gelijkaardige plasjes langs de dijk die het zandgebied van Clinge (NL) scheidt van de Konings Kieldrecht polder (de Weelkens : weliswaar is de flora van deze vennetjes sterk verschillend van die in het Panneweel, maar zij zijn ook maar zeer weinig verland). Het opzoeken van de ontstaansgeschiedenis van plas en vegetatie is nochtans werk voor anderen, feit blijft dat dit plasje uniek is kwa vegetatie en ten allen prijze moet gevrijwaard blijven van nivellerende invloeden.

Al zijn de veenmosrietlanden, als pièces de résistance, als eersten aan de buurt gekomen, ook andere vegetaties zijn dikwijls interessant. De verlandingsvegetaties en de soms moeilijk daarvan te onderscheiden degradatievegetaties (gevolg van muskusrattenwerking, kenmerkend zijn : moerasvaren, hennegras, moeraswilgeroosje, ...) wijzen op een weinig door fosfaten beïnvloed milieu ; de vegetatie van het open water blijkt echter reeds sterk te zijn verarmd, zowel wat het Panneweel betreft (hier verdwenen recent: lidstengel, kikkerbeet, gewoon blaasjeskruid, grote boterbloem, ...) als wat betreft het krekengebied (hier verdween o.a. krabbescheer). Storingsoorten als waterpunge, zee- en moeraszuring, die weliswaar zeldzaam zijn maar daarom nog niet zo waardevol, schijnen toe te nemen wat kan toegevoegd worden aan toenemende mechanische ingrepen (uitbaggeren van sloten), resp. toenemende watervervuiling.

Gelukkig blijft het esthetisch aspekt met gele plompen tegen een bruingele boord van waterzuring, lisdodde, riet en mattenbies

nog bewaard (als je tenminste langs de vele vishokjes kijkt).

In de polder zijn ook de vroegere hooilanden zo goed als verdwenen of, na waterpeilverlaging, omgezet in éénvormig kultuurgrasland (cfr. 't Rietland). Slechts zeer plaatselijk is in de oeverlanden van de kreek nog een soortenarm hooi/rietland te vinden met o.a. veel koekeksbloemen en watermunt. Zeer speciaal zijn wel de begoeiingen op de oude holle knotwilgen: eikvarens waren er recent nog algemeen, maar verdwijnen samen met de knotwilgen.

Ornithologische waardering:

Pas gedurende de laatste paar jaar werd begonnen met een intensief onderzoek naar de vogelstand van deze streok. Vandaar dat er ook pas sinds kort een objectief waardeoordeel over de kreek en zijn omgeving kan worden uitgesproken. Uit deze inventarisatie blijkt vooreerst de zeer hoge aktuele waarde van het krekenskompleks als broedgebied en in mindere mate als pleistergebied voor zeldzame vogelsoorten. Vergelijking met (onvolledige) gegevens uit het nabije en verdere verleden toont echter de enorme verarming van de avifauna van het gebied binnen de laatste 15-20 jaar. Binnen die tijdspanne verdwenen zo minstens een tiental zeldzame tot zeer zeldzame broedvogelsoorten.

Net als de botanische is ook de ornithologische rijkdom een direkt gevolg van de diversiteit van het gebied, een diversiteit die in de eerste plaats te maken heeft met de kleinschalige afwisseling van een aantal a-biotische milieufactoren: water, klei, zand, veen, ... die in onderlinge combinatie de basisstructuur van de vegetatie bepalen. De mazen van dit stramien werden nog verfijnd door de invloed van de mens (de boeren) die - vroeger meer dan nu - door maaien, knotten, hooien, beakkoren of laten beweiden de diversiteit aanzienlijk vergrootte.

De faktor die - naast de mens - het sterkst zijn stempel op dit poldergebied drukt(-e) is de hoogte van de grondwaterspiegel. Tot voor een tiental jaar (vooraleer door de verbeterde waterafvoer en de aanleg van de Watergang van Hoge Landen, die het water van de zandgronden rond Kemzoke en Sint-Gillis opving, de waterstand hier drastisch daalde) kwam het water in het winterhalfjaar regelmatig boven het maaiveld van de graslanden langs de kreek. Hiervan profiteerden een aantal weidevogels die in het vroege voorjaar op drassige wei- en hooilanden plegen te broeden: de grutto is er sindsdien verdwenen, maar de Kievit en gele kwik broeden nog regelmatig omdat zij zich ook aan drogere omstandigheden en akkerbiotopen kunnen aanpassen. Een derde steltlopersoort, de watersnip, broedde vroeger op nog nattere plaatsen: de verlandingsvegetatie die direkt grenst aan het open water van de kreek. Ook deze soort logde dus het loodje; een zeer zeldzame broedvogel uit hetzelfde biotoop, nl. de visdief, broedt nog onregelmatig.

Deze vegetatie, samen met zijn opvolger in de successie: het rietland, herbergt ook de rest van de finefleur van de plaatselijke vogelwereld: op plaatsen waar in het veenmosrietland en de verlandingszone verspreide struikopslag voorkomt, is - overigens niet meer elk jaar- de blauwborst te vinden, naast slob-eend, wintertaling, zomertaling, wilde eend, bosrietzanger,... Het zuivere, hoge riet was het broedbiotoop van snor, grote karrekiet en roerdomp; momenteel is de avifauna van dit biotoop beperkt tot kleinere soorten als kleine karrekiet, rietzanger, rietgors en soms baardmannetje. Een recente aanwinst is de bruine kikkendief, in 1976 werd zijn broedsel echter verstoord door een onvoorzichtige visser. Fuut (3 koppels), dodaars, meerkoet en waterhoen zijn bewoners van het open water van de kreek en de welen, terwijl de ijsvogel wel ergens zijn nest heeft in een steil kantje.

bruine
kikkendief

Verder van het open water, in de polder zelf, zijn vooral de zangvogels goed vertegenwoordigd, dit in tegenstelling tot de normale vegetatie in de polders, waar bij gebrek aan ruimtelijke variatie, de zangvogelstand meestal maar armzalig is. In dit gedeelte van de polder echter garanderen populieren, knotwilgen, ruige dijken en kleine hakhoutbosjes een hoog zangvogelbestand waarin ook relatief zeldzame soorten vertegenwoordigd zijn : o.a. wielewaal, nachtegaal, braamsluiper (de beide laatsten in het Panneweel). Belangrijk is ook de aanwezigheid van 3 paar steenuilen in de polder, dit dank zij de vele knotwilgen. Een koppeltje ransuilen huist in het Panneweel.

Een voorlopige lijst van broedvogels en regelmatige doortrekkers vind je achteraan dit artikel. De broedvogels van het Panneweel kunnen echter ook in andere delen van het krekengebied voorkomen.

Een laatste bedenking bij deze lijst geldt de verdwenen of verdwijnende broedvogelsoorten. Aangezien het gebied relatief weinig structurele wijzigingen heeft ondergaan (wat verloren ging was: hoge waterstand en rust) is het in principe dus niet onmogelijk om deze soorten te rekupereren door de vroegere toestand te herstellen. Dit is voorlopig echter zeer weinig realistisch gezien de diverse belangen(landbouw, visvangst) die naast(boven) de natuurbescherming de toekomst van dit gebied bepalen. Eerder is, spijtig genoeg, een verdere aftakeling te verwachten. Deze pessimistische noot moge echter geen definitief besluit vormen van deze tekst. Mogelijkheden tot oplossing liggen in de klassering zelf en de uitwerking van het beheersplan (zie verder).

Merkop - Rijkke stur : Eerste broedvogel langs de plas
 Waterhoen - Gallinula chloropus : Eerste in wateren en langs
 de afzet en kleinere plasjes. In tegenstelling met
 de meerkop ook in het Panneweel.

AVIFAUNA VAN HET PANNEWEEL, HET SINT-JAKOBSGAT, DE GROTE GEULE
EN HET RIETLAND TE MEERDONK EN TE VRASENE.

(teksten n.a.v. de klasseringsaanvraag
bron : Wielewaaljongeren - Land van Waas)

De vogelbevolking in het krekengebied te Meerdonk-Vrasene werd slechts de laatste jaren nauwlettend gevolgd. Over een aantal soorten is er nog onzekerheid wat betreft hun aanwezigheid als broedvogel.

De langgerekte, kronkelige vorm van de kreek, het relatief zuiver water enerzijds en de gunstige omkadering met aanplanting van kanadapopulieren, knotwilgen en struikgewas geven het gebied een unieke waarde in de Wase polders.

Zoals overal is er ook hier achteruitgang vast te stellen als men de sporadische vroegere berichten over de broedvogels hoort. Het krekengebied blijft nochtans een toevluchtsoord voor soorten die vroeger verspreid over de hele polder voorkwamen. Kreeken hebben door hun aaneenrijging van biotopen een zeer gevarieerde vogelbevolking. Open water, drijftillen, rietvelden; drassige oevers, weiland en akkerland trekken ieder specifieke vogels aan.

Bespreking per soort :

1. Broedvogels

- Dodaars - *Podiceps ruficollis* : onregelmatige broedvogel en doortrekker - verkiest kleinere plassen, wordt op grotere plassen verdrongen door de fuut.
- Fuut - *Podiceps cristatus* : regelmatige broedvogel op de grotere open waterplassen met oeverbegroeiing van riet en gele plomp. Drie paar in '76 op Grote Geule, St-Jakobsgat en Rietland.
- Roerdomp - *Botaurus stellaris* : broedvogel in '74 ; waarschijnlijk verdwenen door verregaande verlanding en verstoring.
- Woudaapje - *Ixobrychus minutus* : onregelmatige broedvogel en doortrekker; laatste broedgeval in '70 in de dichte hakhoutmoerassen van het Panneweel. Door verwaarlozing van het hakhoutbestand en de verlaging van het waterpeil verdwenen.
- Wilde eend - *Anas platyrhynchos* : talrijke broedvogel, vooral in de dichtbegroeide beken en plassen : 8-10 koppels
- Wintertaling - *Anas crecca* : regelmatige broedvogel in klein aantal in de goed beschutte gedeelten; 2 paar in '76
- Zomertaling - *Anas querquedula* : zeldzame broedvogel in de moerassen van het Rietland; 1 paar in '75
- Slobeend - *Anas clypeata* : zeldzame broedvogel en doortrekker tussen Twaalfgemeet en Sint-Jakobsgat
- Meerkoet - *Fulica atra* : talrijke broedvogel langs de plassen met voldoende oeverbegroeiing als nest- en vluchtplaats
- Waterhoen - *Gallinula chloropus* : talrijk, in moerassen en langs de sloten en kleinere plassen. In tegenstelling met de meerkoet ook in het Panneweel.

- Waterral - *Rallus aquaticus* : zeldzame onregelmatige broedvogel in de moerassen en op de veenmosrietlanden. Regelmatige als doortrekker en wintergast.
- Torenvalk : *Falco tinnunculus* : broedt in de buurt, is steeds aanwezig in het gebied.
- Bruine Kiekendief - *Circus aeruginosus* : broedvogel in '75 en '76; erg gevoelig aan recreatie, komt alleen tot broeden in grote rietvelden; zoekt voedsel in en om de kreek.
- Houtduif - *Columbo palumbus* : talrijke broedvogel om de kreek in struikgewas en knotwilgen
- Holenduif - *Columbo oenas* : zeldzame regelmatige broedvogel in de knotwilgen.
- Tortel - *Streptopelia turtur* : 1 koppel in het Panneweel
- Visdiefje - *Sterna hirundo* : broedvogel op verlandingsvegetatie met gele plomp : 1 paar in '76, ook regelmatige doortrekker. Heeft zuiver visrijk water nodig.
- Koekoek - *Cuculus canorus* : broedvogel : 3 roepende mannetjes in 1976
- Steenuil - *Athene noctua* : broedvogel in de knotwilgen en op de boerderijen rond de kreek: 3 paar.
- Ransuil - *Asio otus* : 1 paar in '75 door toename van het houtbestand in het Panneweel en andere hosjes. Verdween waarschijnlijk door het omhakken van een aantal oude knotwilgen.
- Ijsvogel - *Alcedo atthis* : was gedurende de hele zomer in '75 op de kreek te zien; broedde waarschijnlijk in de buurt. Ook als pleisteraar regelmatig aanwezig.
- Grote bonte specht - *Dendrocopos major* : 2 broedgevallen in de populieren langs de dijken.
- Veldleeuwerik - *Alauda arvensis* : broedvogel op de akkers
- Boerenzwaluw - *Hirundo rustica* : talrijke broedvogel in de boerderijen in de omgeving van de kreek
- Huiszwaluw - *Delichon urbica* : weinig talrijke broedvogel aan de huizen in de omgeving
- Wielewaal - *Oriolus oriolus* : gunstige situatie voor 2 koppels in '76 door de talrijke populieren in de omgeving van het Sint-Jakobsgat en Panneweel.
- Zwarte kraai - *Corvus corone corone* : 1 broedgeval in populier langs Twaalfgemeet
- Ekster - *Pica pica* : 2 broedpogingen in populieren op de dijken, verstoord door jachtwachter
- Koolmees - *Parus major* : enkele broedgevallen, vooral op de boerderijen met knotwilgen en boomgaard.

RANSULL

- Pimpelmees - *Parus coeruleus* : broedt graag in knotwilgen langs de kreek. 5 koppels
- Matkopmees - *Parus montanus* : in verwaarloosde houtbestanden : 2 broedgevallen, 1 in het Panneweel.
- Boomkruiper - *Certhia brachydactyla* : bevoordeligd door de talrijke knotwilgen, oude boomgaarden en populierenbosjes : regelmatig 2-3 broedgevallen.
- Winterkoning - *Troglodytes troglodytes* : talrijke broedvogel in het dichte struikgewas, brandnetelbosjes en hagen
- Grote lijster - *Turdus viscivorus* : 2 broedgevallen in de buurt, vrij schuw en is aangewezen op rustige foerageerplaats.
- Zanglijster - *Turdus philomelos* : vrij talrijke broedvogel in het dichte struikgewas en knotwilgen : 4-5 koppels
- Merel - *Turdus merula* : zeer talrijk zowel in de buurt van bebouwing als elders.
- Roodborsttapuit - *Saxicola torquata* : broedvogel op kaalgekapt dijken en zandwegen, geen echte vogel van de kreek. 1 broedgeval ten zuiden van de kreek.
- Paapje - *Saxicola rubetra* : schaarse broedvogel op de weidegebieden; neemt af door het omzetten van wei-in akkerland
- Gekraagde roodstaart - *Phoenicurus phoenicurus* : nog 1 broedgeval op boerderij in de buurt.
- Nachtegaal - *Luscinia megarhynchos* : 1 broedgeval in het Panneweel ieder jaar.
- Blauwborst - *Cyanosylvia svecica cyanecula* : 2 broedgevallen, in het Rietland en Twaalfgemeet; op de veenmosrietlanden; houdt van ijle, vochtige begroeiing met struiken.
- Roodborst - *Erithacus rubecula* : broedt enkel in het Panneweel waar er voldoende houtbestand is met onderbegroeiing
- Grote Karrekiet - *Acrocephalus arundinaceus* : onregelmatige broedvogel in overjaars riet bij diep water
- Kleine Karrekiet - *Acrocephalus scirpaceus* : talrijke broedvogel in het riet
- Bosrietzanger - *Acrocephalus palustris* : vrij talrijk in sterk verruigde vegetaties met riet, brandnetels en struiken
- Rietzanger - *Acrocephalus schoenobaenus* : zeldzame broedvogels in de oeverbegroeiing langs de dijk van St-Jakobsgat
- Spotvogel - *Hippolais icterina* : zeldzame broedvogel in het struikgewas vergezeld van hoge bomen : 1 ex. in de buurt van het Panneweel en op dijk van St-Jakobsgat
- Zwartkop - *Sylvia borin* : 2 koppels, 1 in het Panneweel en 1 langs de Twaalfgemeet.
- Grasmus - *Sylvia communis* : broedvogel in de ruigbegroeide wegekanten en dijken; 3 koppels rond de kreek verspreid.
- Tjif-tjaf - *Phylloscopus trochilus* : 1 koppel in het Panneweel
- Fitis - *Phylloscopus collybita* : zeldzame broedvogel : 2 koppels rond het Panneweel
- Grauwe vliegenvanger - *Muscicapa striata* : goed vertegenwoordigd dicht bij de boerderijen en op weilanden met knotwilgen
- Heggenmus - *Prunella modularis* : algemeen rond de kreek en op de boerderijen waar er struikgewas aanwezig is
- Graspieper - *Anthus pratensis* : vrij zeldzaam op de weiden en de dijken met weinig begroeiing
- Boompieper - *Anthus trivialis* : vooral op dijken met kanadabomen

- Witte kwikstaart - *Motacilla alba* : komt vrij veel voor langs de kreek, op de boerderijen en de dijken
- Gele kwikstaart - *Motacilla flava flava* : op de weilanden en akkerland onmiddellijk bij de kreek; neemt in aantal af door de lage waterstand; nog ongeveer 5 koppels
- Spreeuw - *Sturnus vulgaris* : overal waar er geschikte nestplaatsen zijn : dit zijn hopen in hoge bomen
- Groenling - *Chloris chloris* : regelmatige schaarse broedvogel in struikgewas, steeds aanwezig op de dijken aan het Sint-Jakobsgat
- Kneu - *Acanthis cannibina* : zeldzaam in de hagen en struikgewas op de dijken en de boerderijen
- Vink - *Fringilla coelebs* : regelmatige broedvogel in klein aantal, 4 koppels in de buurt van de dijken en de boerderijen
- Geelgors - *Emberiza citrinella* : zeldzame broedvogel langs de veldwegen, 1 koppel ten zuiden van de kreek
- Rietgors - *Emberiza schoeniclus* : talrijke broedvogel in de rietvelden, ook in kleinere rietstroken langs de beken.
- Huismus - *Passer domesticus*
- Ringmus - *Passer montanus*
- Cetti's zanger - *Cettia cetti* : 1 waarschijnlijk broedgeval in '75 langs de Twaalfgemeet; verdween door het hakken van knotwilgen en door verstoring door vissers

2. Pleisteraars, doortrekkers en wintervogels :

Het zijn vogels die ofwel het hele jaar te zien zijn op hun voedseltochten, ofwel hun trektochten daar onderbreken om te rusten of te foerageren, ofwel de kreek of het gebied errond als overwinteringsplaats uitgekozen hebben. Wij bespreken hier alleen de soorten die ooit in het kreekengebied werden waargenomen gedurende de laatste vijf jaar.

Blauwe reiger - *Ardea cinerea* : enkele ex. zijn dagelijks aanwezig, meestal zijn het niet-broedende jonge vogels die er komen vissen

Gans - *Anser species* : verschillende ganzesoorten foerageren af en toe rond de kreek, meestal grauwe of kolganzen.

Bergeend - *Tadorna tadorna* : wordt er in toenemende mate gezien vooral in het voorjaar

Smient - *Anas penelope* : zeldzame doortrekker

Pijlstaart - *Anas acuta* : " "

Tafeleend - *Aythya ferina* : regelmatige doortrekker in klein aantal

Kuifeend - *Aythya fuligula* : " " " " " "

Grote zaagbek - *Mergus merganser* : zeldzame wintergast op de Geule

Buizerd - *Uteo buteo* : bijna het hele jaar door te zien

Sperwer - *Accipiter nisus* : wintergast en doortrekker in zeer klein aantal

Blauwe kiekendief - *Ircus cyaneus* : overwintert in de polder in klein aantal en bezoekt regelmatig de kreek

- Boomvalk - *Falco subbuteo* : zeldzaam op doortrek
Kwartel - *Coturnix coturnix* : broedt in de buurten is op trek
ook rond de kreek te horen
Waterral - *Rallus aquaticus* : wintergast in klein aantal voor-
al bij zachte winters
Scholekster - *Haematopus ostralegus* : in toenemend aantal
foeragerend tijdens voorjaar rond de kreek
Kleine plevier - *Charadius dubius* : regelmatige doortrekker
tijdens het voorjaar
Goudplevier - *Charadius apricarius* : wintergast in kleine groep-
jes tot 20 ex. op de akkers rond de kreek
Watersnip - *Gallinago gallinago* : overwintert in klein aantal
en op doortrek eveneens aanwezig
Wulp - *Numenius arquata* : wintergast en doortrekker in kleine
groepjes tot 25 ex. op de weiden rond de kreek
Grutto - *Limosa limosa* : doortrekker in klein aantal tijdens
voor- en najaar
Witgatje - *Tringa ochropus* : solitaire doortrekker, vooral
in het Panneweel
Bosruiter - *Tringa gla reola* : zeer zeldzame doortrekker,
pleistert in de moerassen
Oeverloper - *Tringa hypoleucos* : regelmatige verschijning op
de slikstrandjes en langs de beken tijdens voorjaars-
trek
Tureluur - *Tringa totanus* : zeldzame doortrekker, pleistert op
de open moerassen
Kemphaan - *Philomachus pugnax* : zeldzame doortrekker
Zilver-meeuw - *Larus argentatus*
Kokmeeuw - *Larus ribibundus* } dagelijks aanwezig
Stormmeeuw - *Larus canus*
Oeverzwaluw - *Riparia riparia* : regelmatig foeragerend boven de
kreek tijdens de zomer
Bonte kraai - *Corvus corone cornix* : tijdens de winter regelm-
tig in kleine groepjes op de velden rond de kreek
Roek - *Corvus frugilegus* : vrijalgemene wintergast
Kauw - *Corvus monedula* : samen met roeken tijdens de winter
Vlaamse gaai - *Garrulus glandarius* : regelmatige doortrekker
Kramsvogel - *Turdus pilaris* : talrijke wintergast op de weiden
Koperwiek - *Turdus iliacus* : regelmatige wintergast, zeldzamer
dan de kramsvogels
Tapuit - *Oenanthe oenanthe* : schaarse doortrekker vooral tijdens
het voorjaar, soms in kleine groepjes tot 10 ex.
Noordse gele kwik - *Motacilla flava thunbergi* : 2 ex. op doortrek
foeragerend op weiland langs de kreek op 16/5/1976
Sijsje - *Carduelis spinus* : regelmatige wintergast en doortrekker
aangelokt door het elzenhout van het Panneweel
Keep - *Fringilla montifringilla* : doortrekker in klein aantal
tijdens de winter.

GEBRUIKTE SYMBOLEN
 Omgrenzing van de kreek

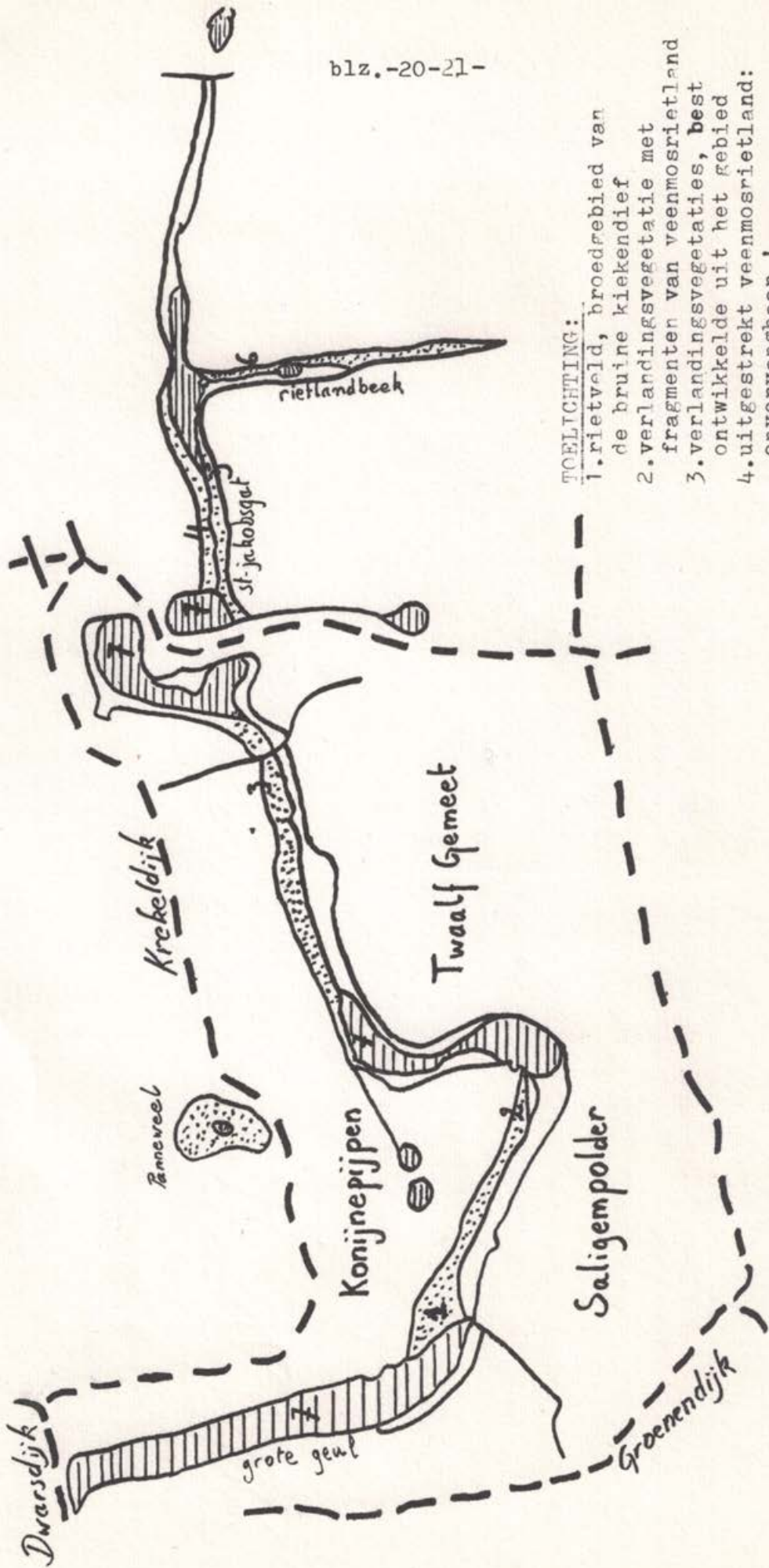
wegen en dijken

open water

waardevolle vegetaties

TOELICHTING:

1. rietveld, broedgebied van de bruine kiekendief
2. verlandingsvegetatie met fragmenten van veenmosrietland
3. verlandingsvegetaties, best ontwikkelde uit het gebied
4. uitgestrekt veenmosrietland: onvervangbaar !
5. verlandingsvegetaties
6. verlandingsvegetaties met fragmenten van veenmosrietland
7. open water met gele plomp

Te verwachten invloed van onderhoudswerken of revalidatiewerken:

Men kan slechts vogels beschermen in zoverre men hun biotoop beschermt waar ze voedsel vinden en zich kunnen voortplanten. Een aantal broedvogels van het krekengebied zijn vrij kieskeurig wat hun biotoop betreft, bv. rietzanger, blauwborst, visdiefje, bruine kiekendief,....

De biotopen van het krekenslandschap vormen een dynamisch geheel dat voortdurend verandert en uitgroeit naar een climaxvegetatie, het loofbos. Door vroegere menselijke activiteiten als rietsnijden, houthakken en beweiden, werd de evolutie - de verlanding - vertraagd zodat een min of meer stabiel geheel ontstond. Door het wegblijven van een aantal activiteiten en door eutrofiëring van het water in de kreek werd de verlanding bespoedigd en kwam de functie van waterafvoer in het gedrang. Met het oog op het verbeteren van deze afvoerfunctie kunnen er werken uitgevoerd worden als baggeren om de sliblaag weg te halen. Naargelang de manier waarop dergelijke werken uitgevoerd worden is er een verarming of verrijking van de broedvogelstand te verwachten.

Om het even welke werken men uitvoert, een voldoende hoge waterstand is de eerste vereiste voor het behoud van de broedvogels. Bij verlagen van de waterstand zou er een verruiging van de veenmosrietlanden optreden, waardoor zeldzame soorten als blauwborst zeker zullen verdwijnen.

Baggeren kan voor de open waterplassen een verbetering betekenen, indien men alleen het slib weghaalt ; dit zou een verjonging van de waterplassen betekenen en in het voordeel uitvallen van de visstand, futen en bepaalde eendesoorten. De rietvelden en andere verlandingsvegetaties mogen niet meer dan nodig weggehaald worden, ze moeten voldoende breed blijven om schuwe vogelsoorten te behouden (bruine kiekendief, roerdomp, woudaapje,...)

Verder dienen de rietvelden terug regelmatig gemaaid te worden om het riet te verjongen, wat bepaalde vogelsoorten, als kerrekiet en rietzanger, bevoordeligt. In het Panneweel moet het hakhout terug gekapt worden. De knotwilgen moeten behouden blijven en opnieuw aangeplant worden. Tenslotte is het wenselijk een onbegraasde zone te behouden tussen het riet en het echte weiland, die wel in de zomermaanden zou gehooid worden. Door deze maatregelen, mede door een drastische beperking van de visvangst tot de Grote Geule, moet er een zeer gevarieerde vogelbevolking te behouden zijn en kunnen zelfs verdwenen soorten terug aangetrokken worden.

Flora en vegetatie van het Panneweel te Meerdonk :

Het Panneweel is - in tegenstelling tot de vlakbij, maar aan de andere kant van de Krekendijk gelegen Grote Geule en Sint-Jakobsgat - geen door mariene invloeden ontstane kreekrest of weel. De ligging van dit moerasje in de Turfbankenpolder doet een Middeloeuwse turfwinning vermoeden. Anderzijds is er het feit dat de aangrenzende dijk zeer zandig is en dus hoogstwaarschijnlijk werd opgeworpen met zand uit het Panneweel.

Hoewel op een voedselarm zandig rugje gelegen is er enige invloed van het eutrofe en chloridenrijke polderwater. Deze combinatie is waarschijnlijk de oorzaak van het unieke karakter van de vegetatie van het Panneweel.

Het moeras bestaat uit een centrale plas, met een zeer dikke sliblaag, waarvan de verlanding wordt tegengegaan door de periodieke uitdrogingen (het Panneweel is bijna volledig aangewezen op regenwater) en het waterwild. Opvallend is de gele waterkers (die wijst op langzame eutrofiëring), waterzuring en korsten van de zeldzame galigaan. Vroeger was de flora hiervan rijker: kikkerbeet, gewoon blaasjeskruid en misschien ook kraabescheer.

Deze plas is omgeven door wilgenhakhout dat echter sinds lang niet meer werd gekapt en de oevers overwoekert. Aan de westkant gescheiden van de plas door lage, dikwijls overstroomde dijkjes, liggen een aantal verlande putten, waarvan de vegetatie grotendeels bestaat uit veenmosbegroeiingen. De verlanding zet hier in met wateraardbei, galigaan, kleine lisdodde, gele waterkers, kattestaart, moeraswilgeroosje, ... soorten welke ook nog in de oudere drijftillen voorkomen. De moslaag bestaat in deze initiale fase nochtans slechts uit runtmos. Centraal op de drijftillen overheersen veenmossen en rood viltmos (de moslaag is slecht onderzocht maar bestaat waarschijnlijk uit de typische soorten van het veenmosrietland) en treden ook waternavel, hennegras, wijfjesvaren, smalle stekelvaren, kamvaren, moerasvaren, haarmos, kamperfoolie, zachte berk en zwatre els op de voorgrond.

Opvallend is de afwezigheid van riet!

Tot een tiental jaren geleden had ook de ringgracht een interessante moerasvegetatie, met o.a. grote boterbloem, lidsteng, en waterviolier. Op de laatste soort na zijn echter allen verdwenen door het uitgraven van deze gracht wat recent weer is gebeurd. Op de kale oevers groeit momenteel echter ook een zeldzame storingsindicator: waterpunge.

Botanische waardering van het SINT-JAKOBSGAT te Meerdonk in het licht van de waterstandsbeheersing.

1. Botanische typologie van de kreek:

DE RAEVE (1975) stelde een typologie van de kreek op, gebaseerd op een uitvoerige studie van de kreek bij Sint-Jan-in-Eremo en Assenede. Het blijkt dat de kreek te Meerdonk hier, mits be-langrijke aanvullingen, kan ingepast worden. Het betreft een relatief ondiepe kreek, verlandend met drijftillen met relatief zeer weinig brak water (type 2 uit hogergenoemde studie). Het is hiermee één van de kreek met de meest gevarieerde oeverlanden, en de hoogste rijkdom aan zeldzame plantensoorten.

Naast de varenrijke rietlanden met veenmossen, en de natuurlijke wilge-struwelen, met zeer zeldzame soorten als moerasvaren, kamvaren, de mossen Riccardia multifida en Pallavicinia lyellii ... , die in de kreek van dit type thuishoren, wordt het Sint-Jakobsgat evenwel nog gekenschetst door een aantal opvallende plantengezelschappen die alleen in deze kreek voorkomen en haar diversiteit in belangrijke mate verhogen :

- a) de initiale franje van pionier-verlanders op een zeer ondiep substraat van weke organische modder, waarin de kleine lisdodde geen deel heeft, maar vooral grote lisdodde, cyperzegge, enkele zuringsoorten en plaatselijk ook de moerasvaren opvallen. Deze vegetaties wijken zowel floristisch als structureel sterk af van alle andere in de Oostvlaamse kreek waargenomen oeverbegroeiingen, en dienen bij een geheel eigen verlandingstype te worden ondergebracht.
- b) Veenmosrietlanden met hooilandkarakter (o.a. met kantig herfsthooi) , die overigens alleen in zeer fragmentaire vorm in het Hollandersgat te Sint-Margriete aanwezig zijn.
- c) Het abundante voorkomen van enkele amphibische planten uit het Vlotgras - Egelskopverbond en een aantal veensoorten, die overigens tot de Kempen en de Ardennen beperkt zijn (o.m. pluimstruisriet, moeraswilgercosje).
- d) het plaatselijk voorkomen van zeer fraai ontwikkelde waterplantenvegetaties.

Al deze bijzonderheden heeft het Sint-Jakobsgat te danken aan haar unieke ligging als enclave in de zandstreek, en daaraan gekoppeld een zandig of zelfs venig substraat, beginnend - op geringe diepte - en een zeer laag zoutgehalte van het water. Zij nopen ertoe de kreek in een geheel eigen type onder te brengen.

2. Evaluatie :

De Belgische kreek zijn dicht bij de zandstreek gelogen. Een aantal van de Wase kreek in het bijzonder liggen in het gedeelte van de Scheldepolders met ondiep diluvaal zandsubstraat. De invloed van het voedselarme grondwater laat zich dan ook in deze kreek gevoelen. Het vrijwel ontbreken van drijftillen in de meestal brakke Zeeuwsvlaamse kreek is hier naar alle waarschijnlijkheid mee in verband te brengen. Hierdoor moeten de Belgische kreek, speciaal deze met drijftilverzanding, in Benelux-verband als onvervangbaar beschouwd worden. Het kreek-complex Kieldrecht-Meerdonk neemt hierin een extreme plaats in.

Nog afgezien hiervan, ligt de enorme betekenis van het Sint-Jakobsgat in het feit, dat zij, als enige kreek in de gehele Oost- en Zeeuwsvlaamse polder, voor een groot deel gelegen is in een gebied waar het fossiele veensubstraat op geringe diepte in de bodem begint, in de kreekbedding zelf plaatselijk waarschijnlijk zelfs dagzoomt en zijn voortzetting vindt in thans levend laagveen. Door deze unieke situatie krijgt dit oecosysteem niet alleen de betekenis van een biologisch gezien zeer zeldzame levensgemeenschap, en van een belangrijke buffer in de waterhuishouding van het omringende

landschap, maar ook van één van de meest kostbare archieven van de vegetatiegeschiedenis en zelfs de gehele geo-morfologische opbouw van het polderlandschap tussen Westerschelde en Vlaamse Zandstreek, een probleem waaromtrent ook in de aardrijkskundige wereld steeds weer deining is ontstaan. Als zodanig moet het Sint-Jakobsgat als één van de meest imposante natuurmonumenten van de Oostvlaamse polder, en in het bijzonder zijn drijftilvegetaties als uiterst waardevol en onvervangbaar worden beschouwd.

3. Beheer en bedreigingen in het licht van de waterbeheersing

Absolute voorwaarden voor het ontstaan en de instandhouding van drijftilvegetaties zijn :

- a) het scheppen van een voedselarme omgeving, teweeggebracht door het rietsnijden (in de winter). Deze agrarische activiteit is nu verdwenen en moet in het kader van reser vaatbeheer weer ingevoerd worden.
- b) een stabiel vochtigheidsregime. Dit wordt mogelijk gemaakt ondanks de zomer-winterschommelingen, door de aanwezigheid van een gedurende ettelijke tientallen jaren gevormde dikke laag van zeer weke organische modder boven op de minerale ondergrond. De drijftil wordt in deze water-modder-massa, kan daardoor met het waterpeil op en neer bewegen en blijft op die manier constant vochtig.

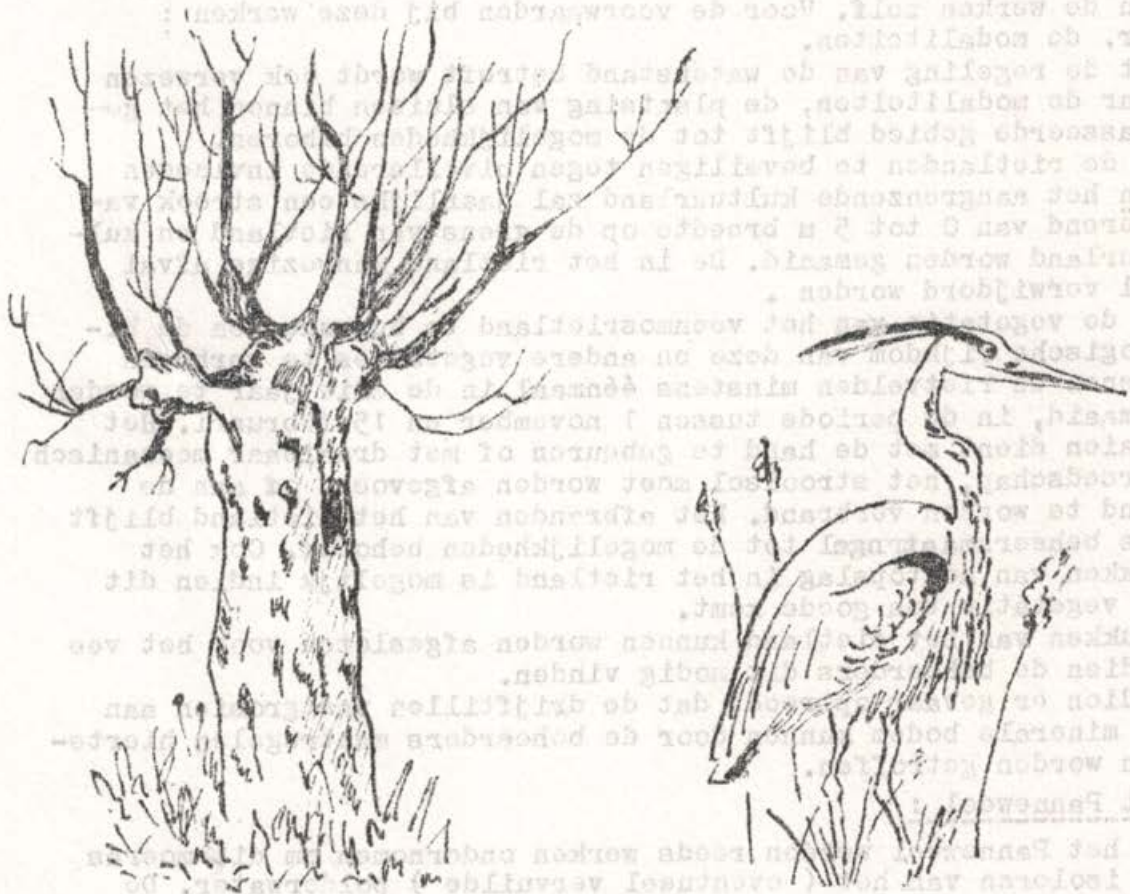
Implicaties van de "waterbeheersing" :

De druk van de moderne landbouw laat zich in de kreken het sterkst gevoelen door de maatregelen in het kader van de waterbeheersing, die steeds neerkomen op ontwatering. Deze hangen in de eerste plaats samen met een verlaging van het waterpeil, met als rechtstreekse gevolgen :

- door uitdroging verdwijnen een ganse reeks soorten uit de rietlanden. De verlanding neemt sterk toe waardoor de kreken in te vlug tempo dichtgroeien en het areaal waterplantenvegetaties afneemt.
 - de watervervuiling neemt door het sterk verminderde volume water onrustwekkend toe, ook al omdat zuivering van de afvalwateren verwaarloosd wordt.
 - ten aanzien van de drijftilverlanding is de waterpeilverlaging funest omdat deze matten in veel gevallen aan de minerale ondergrond vastgroeien. Zij kunnen daardoor 's winters overstromen hetgeen vlugge mineralisering tot gevolg heeft.
- Daarenboven komt door het droogvallen van de modder de afwatering van het omringend polderland in het gedrang, zodat men zijn toevlucht neemt tot uitbaggeren. Het is duidelijk dat de drijftillen dan onmiddellijk in de minerale bodem vastgroeien met alle nefaste gevolgen vandien. Weghalen van het weke organische substraat is een directe aanslag op alle botanische kwaliteiten van de kreken.

HET IS DAN OOK DE HOOGSTE TIJD DAT EEN EINDE GEMAAKT WORDT AAN DE ONDOORDACHTTE, OVERDREVEN WATERPEILVERLAGING IN HET POLDERLAND (die overigens ook aan de landbouw zelf reeds ontzaglijke offers heeft gekost). HET BEHOUD VAN EEN VOLDOENDE DIKKE MODDERLAAG DIE OOK 'S ZOMERS BOVENAAN NIET UITDROOGT, OP DE MINERALE ONDERGROND, IS IN IEDER GEVAL EEN ABSOLUTE VOORWAARDE VOOR HET BEWAREN VAN DE NATUURLIJKE WAARDEN VAN DE KREKEN.

bron : Wiclewaaljongeren-Land van Waas
De Raeve - Rammelloo - Stieperaere
Laboratorium voor Morfologie,
Systematiek en Oecologie van de
Planten.
Ledeganckstraat 35 Gent.

knotwilg

blauwe reiger

BEHEER

Dit beknopte beheersplan werd opgesteld na ruggespraak met ekologen en plantkundigen van de RUG. Het dringende karakter van de klasseringsaanvraag verhinderde echter een grondige afweging van de verschillende beheersmethodes, voornamelijk ook omdat in België voorlopig de ervaring met het beheer van gelijkaardige terreinen ontbreekt.

De voorgestelde beheersmaatregelen zijn ook slechts ten volle uitvoerbaar indien het ganse te klasseren gebied op één of andere manier in de handen komt van een natuurbehoudsinstantie, een voorwaarde die, mede ten gevolge van de klassering van het gebied, hopelijk spoedig zal zijn vervuld.

De rietlanden langs de kreek :

Het voortbestaan van de veenmosrietlanden en de rietzoom in het algemeen is in de eerste plaats afhankelijk van de manier waarop de geplande baggerwerken in de kreek zullen worden uitgevoerd. De beveiliging van de drijftillen tegen afslag kan echter slechts worden bestudeerd en uitgevoerd op het moment van de werken zelf. Voor de voorwaarden bij deze werken : cfr. de modaliteiten.

Wat de regeling van de waterstand betreft wordt ook verwezen naar de modaliteiten, de plaatsing van sluizen binnen het geklasseerde gebied blijft tot de mogelijkheden behoren.

Om de rietlanden te beveiligen tegen nivellerende invloeden van het aangrenzende kultuurland zal jaarlijks een strook variërend van 0 tot 5 m breedte op de grens van rietland en kultuurland worden gemaaid. De in het rietland aanwezige afval zal verwijderd worden.

Om de vegetatie van het veenmosrietland te behouden en de biologische rijkdom van deze en andere vegetaties te verhogen dienen de rietvelden minstens éénmaal in de drie jaar te worden gemaaid, in de periode tussen 1 november en 15 februari. Het maaien dient met de hand te gebeuren of met draaibaar mechanisch gereedschap, het strooisol moet worden afgevoerd of aan de rand te worden verbrand. Het afbranden van het rietland blijft als beheersmaatregel tot de mogelijkheden behoren. Ook het hakken van houtopslag in het rietland is mogelijk indien dit de vegetatie ten goede komt.

Stukken van het rietland kunnen worden afgesloten voor het vee indien de beheerders dit nodig vinden.

Indien er gevaar optreedt dat de drijftillen vastgroeien aan de minerale bodem kunnen door de beheerders maatregelen hiertegen worden getroffen.

Het Panneweel :

In het Panneweel werden reeds werken ondernomen om dit moeras te isoleren van het (eventueel vervuilde) polderwater. De aangebrachte dijkjes dienen te worden onderhouden en eventueel versterkt. Ook het aanbrengen van een passende beplanting met

inlands loofhout op deze dijkjes is mogelijk indien de beheerders hiertoe besluiten. Het wilgenhakhout rond de plas moet met een omlooptijd van ongeveer vijf jaar te worden gekapt, de wilgen aan de rand blijven als scherm bewaard. Ook blijft het mogelijk dat de opslag op drijftillen wordt verwijderd en dat maatregelen worden getroffen om het vastgroeien van deze drijftillen tegen te gaan.

Het kultuurland rond de kreek :

Het kultuurland dat in de klasseringsaanvraag is betrokken bestaat volledig uit weiland, in eigendom of in pacht bij de omwonende boeren. De beheersmaatregelen die zich hier opdringen hebben betrekking op de aanwezige knotwilgen, populieren en wilgen. De knotwilgen dienen te worden gekapt om de vier à vijf jaar, waar dit wenselijk is kunnen jonge knotwilgen worden bijgeplant. Omgezaagde populieren dienen te worden vervangen.

KLASSERINGSMODALITEITEN:

Verboden is :

- 1- te bouwen
- 2- te verbouwen aan bestaande bouwwerken; wel toegelaten is het afbreken van bestaande vishutten en boothuizen.
- 3- het aanleggen van nieuwe wegen en paden
- 4- afval of vuilnis van allerlei aard te storten of op te slaan
- 5- reclamepanelen op te richten
- 6- hoogspanningsleidingen of ondergrondse leidingen te plaatsen
- 7- de waterhuishouding en waterafvoer te wijzigen
- 8- het waterpeil te doen dalen zodat er meer dan 3,5 m lucht komt tussen het wateroppervlak en het hoogste punt van de duiker van de Dwarsdijk.
- 9- het reliëf van de bodem meer dan 1 cm te wijzigen
- 10- pesticiden en insekticiden te gebruiken met uitzondering van het betaalde of beweide opp. van het kultuurland
- 11- te jagen
- 12- planten en vellen van bomen of struiken
- 13- vernielen van kruidachtige planten
- 14- te vissen, met uitzondering van de strook ten westen van het open water van de Grote Geul vanaf de Dwarsdijk tot 500 m zuidelijk ervan, en 7m vanaf de boord van de straat van de Saleghemdijk.
- 15- het bedrijven van ruitersport
- 16- het gebruik van een boot met hulpmotor. Per eigenaar van het open water mag maximaal 1 boot zonder hulpmotor worden gebruikt.

Beheersplan:

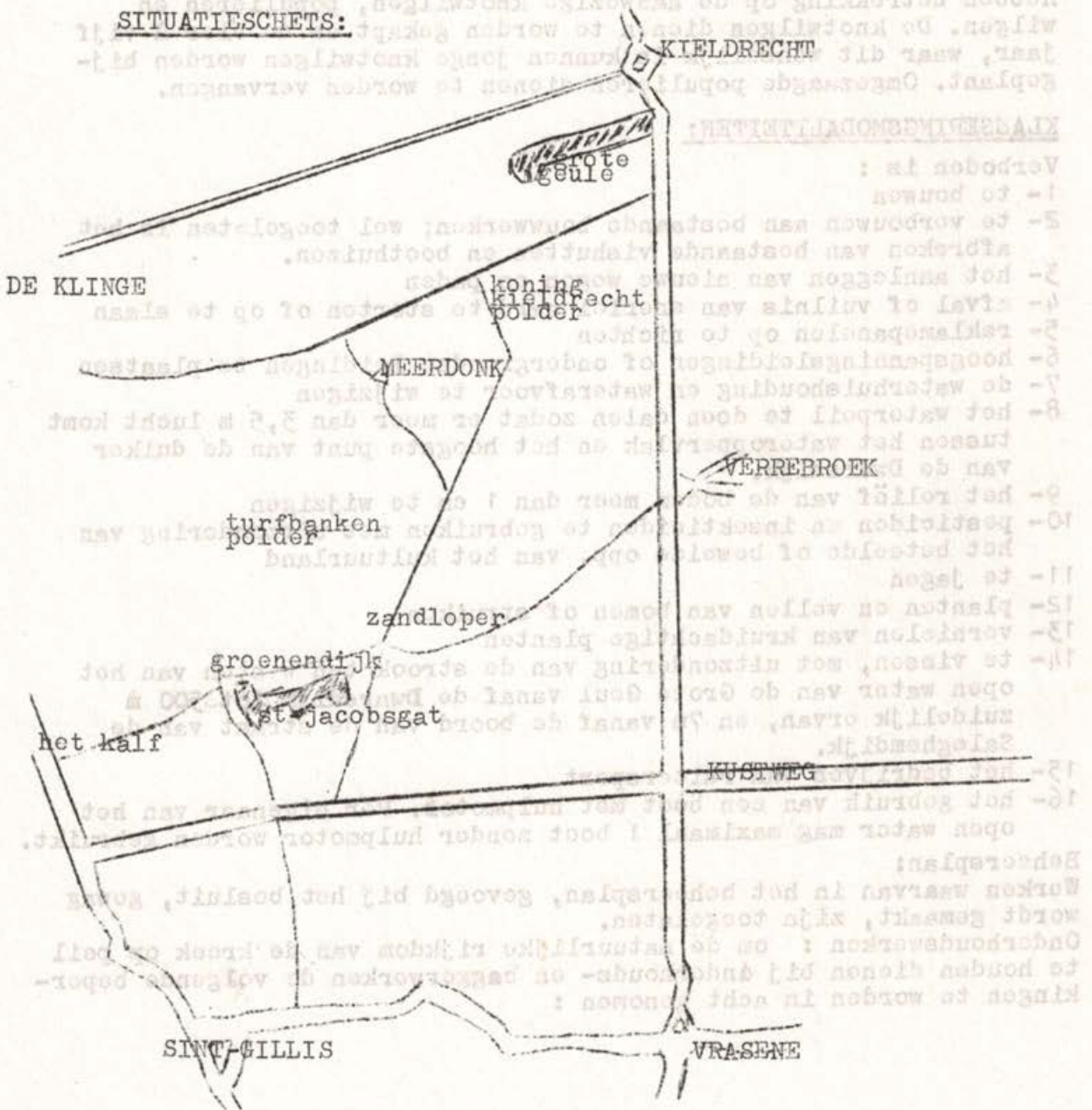
Werken waarvan in het beheersplan, gevoegd bij het besluit, gewag wordt gemaakt, zijn toegelaten.

Onderhoudswerken : om de natuurlijke rijkdom van de kreek op peil te houden dienen bij onderhouds- en baggerwerken de volgende beperkingen te worden in acht genomen :

- de loop van de bestaande watergangen mag niet gewijzigd worden
- de breedte van de uitgebaggerde strook mag max. 5 m bedragen. De kreek mag max. tot 2 m onder het minimum waterpeil worden uitgebaggerd.
- verbredingen mogen enkel langs de zuidelijke oever uitgevoerd worden
- er mag niet gebaggerd worden tussen Sint-Jacobsgat en Driegat.

De lijst met perceelnummers, kadastrernummers en eigenaars werd hier niet opgenomen.

SITUATIESCHETS:

ENIGE KOMMENTAAR OP HET VOORSTEL OM TE KALLO
EEN LUCHTHAVEN AAN TE LEGGEN. (15-12-76)

0. In mei '75 heeft een Antwerps studiebureau (Paul van Pul, Airportplanning, Frans de l'Arbre aan 49 te 2060 Merksem) een nota gepubliceerd om te Kallo een luchthaven aan te leggen. De plannen circuleerden slechts in een zeer beperkte kring - m.a.w. de betrokken bevolking werd niet op de hoogte gebracht - en kwamen in ons bezit na een publicatie in een Duits tijdschrift. In het recente voorlopige verslag van de Werkgroep Secundaire Luchthavens, ingesteld door Minister van Verkeerswezen Chabert, wordt opgemerkt dat om velerlei redenen, en niet in de minste mate om reden van milieuhinder, de luchthaven van Deurne dient te verdwijnen en dat elders in de Antwerpse regio een secundaire luchthaven dient te worden voorzien; daarbij werd dan Kallo geciteerd, evenals Oostmalle. Oostmalle viel weg om reden van militaire veiligheid en de groep van Pul vestigde de aandacht op Kallo, evenwel zonder de studie van mei '75 aan de pers mede te delen.

Deze nota van ABLLO is een eerste, voorlopige reactie op de geruchten om te Kallo een luchthaven aan te leggen. We houden ons het recht voor, wanneer het verslag van de Werkgroep Secundaire Luchthavens zal gepubliceerd zijn, een definitief standpunt in te nemen.

1. De luchthaven van Kallo zou aangelegd worden in de onmiddellijke nabijheid van het industriegebied. Het is statistisch bewezen dat ongelukken met vliegtuigen meer voorvallen bij landings- en opstijgingsmanoeuvres, m.a.w. in de nabijheid van luchthavens. De nota van Pul vermeldt expliciet dat de landingsroute zou verlopen over Polysar, USI Europe en Union Carbide, drie grote chemische bedrijven. Het neerstorten van een vliegtuig op een van deze bedrijven, die slechts door de Schelde van de andere chemische reuzen gescheiden zijn en in vogelvlucht zeer dicht bij de dichtbevolkte woonkern van Antwerpen L.O. te situeren zijn, zou onvoorstelbaar erge gevolgen hebben.
2. In dezelfde gedachtengang dient gewezen op de nabijheid van de kerncentrale Doel. Het grootste ongeval dat zou kunnen voorvallen is precies het neerstorten van een vliegtuig op de kerncentrale. De aanleg van een vliegveld zo dicht bij een kerncentrale getuigt o.i. van een onvoorzichtig beleid.
3. Voor de aanleg van de luchthaven zouden 216 ha. landbouwgrond dienen te verdwijnen, althans volgens de nota van Pul; we hebben, bij deze eerste reactie, dit cijfer niet nagerekend en het zouden best een aantal ha. meer kunnen zijn in werkelijkheid. Wel delen we de lichtzinnigheid van de nota niet alsof 216 ha. goede landbouwgrond een peulschil zou zijn. Landbouwgrond wordt steeds schaarser en in dezelfde streek dienen al vele duizenden ha. ontruimd te worden voor de industrialisatie. Bovendien wordt de weerstand van de bevolking steeds groter

en er kan geredelijkerwijze verwacht worden dat de onteigening voor dit vliegveld sociale onrust zou veroorzaken bij de landbouwbevolking ter plaatse.

4. Eén van de argumenten die aangegeven wordt voor de aanleg van het vliegveld is de nabijheid van het groeiende industrie-terrein op de L.O.

Echter zijn het niet de arbeiders van de daar gevestigde bedrijven die vaak reizen per vliegtuig, maar de managers van die bedrijven, die hun kantoor hebben in Brussel of in Antwerpen-stad. Zowel Antwerpen-stad als Brussel hebben excellente verbindingen met Brussel-Nationaal.

5. De studie van Pul voorziet 3 vluchten per dag naar Frankfurt, 2 naar Rome en Milaan en verder vluchten naar Hamburg, Genève, Zürich en eventueel Amsterdam. Wanneer u echter de meest recente uurregeling van Sabena consultteert zult u merken dat vanuit Brussel slechts 4 vluchten per dag naar Frankfurt opereren en evenveel naar Rome of Milaan. Het lijkt ons totaal onmogelijk vanuit Antwerpen 3 vluchten per dag naar Frankfurt en 3 naar Italië commercieel te exploiteren en we zouden graag zien dat hierover een marktonderzoek gedaan wordt.

6. De nota van Pul legt de nadruk op de beslissing van de Engelse regering (in januari '75) niet verder meer financieel bij te dragen aan de financiering van de tunnel onder het kanaal, waardoor, aldus van Pul, de tunnel niet meer zal worden aangelegd, althans niet op afzienbare termijn; bijgevolg zou het luchttransport met Groot-Brittanië steeds meer stijgen. Hierbij wordt echter een belangrijk initiatief van de Europese Commissie uit het oog verloren. Op 5 juli ll. heeft de Commissie aan de Ministerraad een voorstel van reglement voorgesteld betreffende steun aan projecten van gezamenlijk belang inzake transportinfrastructuur. Ambtenaren van de Commissie hebben ons uitdrukkelijk verklaard dat een van de projecten die hierbij voorzien zijn juist de Kanaaltunnel is. Maw. het zou wel eens kunnen zijn dat over relatief zeer korte termijn geld ter beschikking komt vanwege de Europese Gemeenschap voor de bouw van de tunnel en dus zal het luchttransport met Engeland sterk verminderen.

7. Voor de aanleg van de luchthaven zou de Singelberg te Beveren dienen te verdwijnen. De Singelberg is een plaats van groot historisch belang voor het Waasland - het is de plaats waar het kasteel van de Heren van Beveren stond - en de verdwijning ervan is vanuit het standpunt van heemkunde en landschapsbescherming onaanvaardbaar.

8. De Kustweg (Antwerpen-Zelzate-Zeekust) vormt de psychologische grens tussen het industriegebied en de woonkernen ten zuiden ervan. Het vliegveld zou evenwel ook ten zuiden van de Kustweg komen. Hierdoor zou die psychologische belangrijke grens overschreden worden.

9. Tenslotte, de afstand van de luchthaven tot Beveren zou slechts 1.500 meter bedragen. Beveren is de belangrijkste groeikern voor huisvesting van het Waasland. De voorziene bufferzone van 500 meter is totaal onvoldoende om het lawaai van de jet-vliegtuigen tegen te houden.

Dit laatste argument - met name de lawaaihinder voor vele duizenden mensen - is ons inziens een voldoende reden om te Kallo geen luchthaven aan te leggen.

Dit voorlopige ABLLO-standpunt ging naar de staatssecretaris voor Streekeconomie, Ruimtelijke Ordening en Huisvesting. We publiceren hieronder het antwoord van 29.12.'76

Geachte Heer,

betreft : KALLO-luchthaven

In goede orde ontving ik uw nota onder vorm van commentaar op het voorstel om te Kallo een luchthaven aan te leggen.

Zoals U bekend voorziet het ontwerp-gewestplan St. Niklaas - Lokeren geen ruimte waar dergelijk project kan worden ingepland. Ik meen dan ook dat uw commentaar enigszins voorbarig lijkt te zijn.

Ik kan U in elk geval verzekeren dat tijdens het opmaken van het definitieve gewestplan St. Niklaas-Lokeren rekening zal gehouden worden met uw voorstel en commentaar bij een eventuele bespreking voor het plannen van een luchthaven.

Met de meeste hoogachting,

VOOR DE STAATSSECRETARIS,

get. J. Van Eevelt,
Adviseur